

АРХІТЕКТУРА, БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ

УДК 72.036

<https://doi.org/10.31713/vt220246>

Ісупова М. І., доктор філософії, асистент кафедри архітектури та середовищного дизайну (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, m.i.isupova@nuwm.edu.ua)

ІСТОРИЗМ В АРХІТЕКТУРНОМУ ОБРАЗІ БУДІВЕЛЬ ПОЧАТКУ ХХІ ст. (НА ПРИКЛАДІ МІСТА РІВНОГО)

Статтю присвячено дослідженню історизму в архітектурному образі будівель 2000–2020-х рр. м. Рівного. Історизм являє собою стійку архітектурну тенденцію впродовж років незалежності України. У м. Рівному значна частина новобудов містить стилістичні елементи історичних стилів. Типологія архітектури історизму 2000–2020-х рр. представлена офісними центрами, будівлями комерційного призначення, готелями, багатоквартирними житловими будинками. Також характерним явищем є зміна стилістичного рішення фасадів існуючих будівель при їх реконструкції шляхом застосування архітектурних деталей історичних стилів.

Часто через перенасичення фасадів деталями будівлі 2000–2020-х рр. стилістично являють собою архітектуру кітчу, проте розмаїття проявів історизму створює можливість втілення принципу контекстуалізму й врахування специфіки існуючого архітектурного середовища при спорудженні нових будівель, що особливо актуально для історичного центру міста.

Ключові слова: історизм; контекстуалізм; кіч; архітектурний декор; архітектура ХХІ ст., Рівне.

Постановка проблеми. Зі здобуттям Україною незалежності відбулася зміна архітектурно-містобудівної парадигми, оскільки, по-перше, зникли радянські директиви, що контролювали будівельні процеси, по-друге, виникла потреба в пошуку сучасної української архітектурної ідентичності. Значній частині забудови 2000–2020-х рр. у м. Рівному, як і в інших містах України, притаманні стилістичні риси історизму. Окрім того, у Рівному велика кількість цих будівель зосереджена в міському центрі. Відповідно, ці будівлі відіграють важливу роль у формуванні сучасного обличчя міста. З одного боку,

історизм протягом останніх десятиліть є однією з найбільш стійких тенденцій сучасного архітектурного процесу в Україні, з іншого – часто піддається архітектурній критиці.

Проблематика дослідження даної архітектури полягає також в тому, що грань між історизмом як власне стилістичним напрямком та історизмом як принципом постмодернізму в архітектурному образі сучасних будівель зазвичай доволі умовна. Риси історизму можуть проявлятися як в морфології архітектурної форми, так і бути представлені лише поодинокими декоративними елементами на фасаді. Також часто через перенасичення фасадів деталями будівлі 2000–2020-х рр. стилістично являють собою архітектуру кітчу. З огляду на перелічені вище проблеми, притаманні сучасній архітектурі історизму, актуалізується необхідність її дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комплексний аналіз будівель 2000–2020-х рр. стилю історизму в контексті виявлення особливостей та закономірностей розвитку сучасної архітектури м. Рівне не становив раніше завдання наукового дослідження. Історизм в архітектурі міст незалежної України досліджували Черкес Б. С. [1; 2], Лінда С. М. [2; 3], Юрик Я. М. [3]. Специфіка архітектурного ансамблю з пам'ятником Марії Несвицької у м. Рівному в контексті формування міського культурного ландшафту на зламі ХХ–ХХІ ст. висвітлена в публікації Пosaцького Б. С. [4].

Окреслена проблематика статті вимагає також звернення до архітектурно-теоретичних праць, для формування цілісної картини щодо явища історизму в сучасній архітектурі. Історизм (ретроспективізм) в контексті архітектури постмодернізму розглядали в своїх працях Ч. Дженкс [5], Р. Вентурі [6] та ін.

Виклад основного матеріалу. Тенденція щодо використання елементів історизму в сучасній архітектурі України прослідковується з 1990-х – початку 2000-х рр. Знаковою вважається реконструкція Майдану Незалежності в Києві, що відбувалася в 1996–2001 рр., від оголошення конкурсу на монумент Незалежності до офіційного відкриття реконструйованого майдану. Монумент Незалежності, а також ворота у формі тріумфальної арки, увінчані фігурою архангела Михаїла, характеризуються зверненням до спадщини українського бароко. Таким чином, історизм в архітектурі незалежної України був офіційно санкціонований, а його подальший розвиток стимульований державною підтримкою, зокрема, у вигляді премій [1, С. 115–116].

Ймовірно, однією з причин перетворення історизму на стійку тенденцію в архітектурі сучасності є реакція на лаконічне архітектурне рішення будівель радянського модернізму (1960–1980-х рр.), а також,

вочевидь, наявність ринкового попиту на архітектурні об'єкти з елементами історичних стилів.

У Рівному в 1990-х рр. будівництво, як відомо, здійснювалося доволі повільними темпами, в основному споруджувалися котеджі, завершувалося зведення багатоквартирних житлових будинків, розпочате в радянські часи. Великі архітектурні об'єкти, будівництво яких розпочалося наприкінці 1990-х, були завершені вже в XXI ст. (наприклад, Покровський собор). З початком 2000-х рр. процеси будівництва та реконструкції існуючих будівель помітно активізувалися, відповідно, дотепер архітектура початку XXI ст. становить значну частку забудови міста. Серед новобудов, особливо в центральній частині Рівного, помітна тенденція використання стилістичних рис історизму.

Використання декоративних елементів історизму характерне як для фасадів новобудов (житлових багатоквартирних будинків, закладів торгівлі, офісних центрів тощо), так і для реконструйованих фасадів будівель радянського періоду, що часто повністю змінює стилістичну приналежність останніх (рис. 1). Наприклад, на нещодавно реконструйованих фасадах школи № 12, збудованої, як відомо, у 1960-х рр., використано аркади, карнизи, горизонтальне членування. Таким чином, архітектурний образ будівлі втратив лаконічне рішення, характерне для радянського модернізму, і набув стилістичних рис історизму. Інший приклад – 4 корпус НУВГП, збудований у 1963 р. [7, С. 8], фасад якого був реконструйований у 2010-х рр. і отримав класицистичний вигляд. Синя палітра фасаду, загалом не характерна для історизму, зумовлена використанням брендової колористики НУВГП.

Значна частина сучасної архітектури історизму зосереджена в центрі Рівного, вздовж головної магістралі – вул. Соборної, а також прилеглих до неї вулицях. Ймовірно, це пов'язано зі спробою зберегти стилістичну єдність міського центру, тобто застосовується контекстуальний підхід, характерний для містобудівних ідей постмодернізму. Існуюча забудова центральної частини Рівного сформувалася в основному у 1945–1950-х рр., в процесі відбудови після Другої світової війни (зокрема, Театральна площа та ін. будівлі, зосереджені вздовж вул. Соборної), і відповідно представлена стилем радянського неоісторизму (неокласицизму, необароко). Окрім того, в центральній частині міста присутні будівлі кінця XIX – початку XX ст., з характерними стилістичними рішеннями фасадів, насиченими декоративними елементами (наприклад, житлові будинки, вул. Соборна, 108, 102, 98, 96, 94 [8, С. 163], забудова вул. 16 Липня та ін.).

Історизм в архітектурному образі будівель XXI ст. у м. Рівному загалом присутній на трьох рівнях: ансамблю, будівлі, окремих елементів декору (рисунок). Для архітектури історизму загалом

характерна симетрія в рішенні композиції ансамблю, головного фасаду будівлі, а також використання декоративних елементів ордеру, арок, фронтонів, сандриків, кронштейнів та ін.

Елементи історизму в архітектурному декорі

Історизм в архітектурі новобудов
XXI ст.

1. Архітектурний ансамбль в стилі історизму (вул.Соборна); 2. Комерційна будівля (вул. Шкільна, 7);
3. Декоративні елементи на фасаді житлового багатоквартирного будинку, вул.Клима Савури, 15;
4. вул. Київська, 19; 5. Школа №12. При реконструкції на фасаді використано мотив аркади, карнизи, горизонтальне членування; 6. Реконструкція зі зміною стилю, 4 корпус НУВГП.

Зміна стилю при реконструкції
існуючих будівель

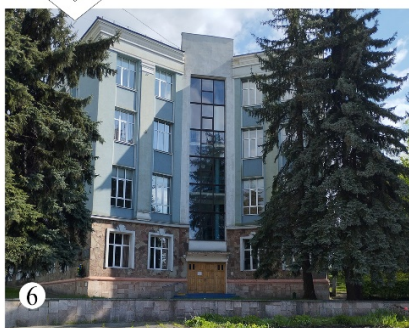

Рисунок. Елементи історизму в архітектурному декорі (на прикладі м. Рівне)

Яскравий взірець сучасної архітектури історизму – ансамбль на вул. Соборній в центральній частині міста, збудований в 2003–2007 рр. [4, С. 102]. До складу ансамблю входять шести- та семиповерхові житлові будинки з закладами торгівлі на перших поверхах, дві симетричні одноповерхові будівлі з комерційними приміщеннями та

композиційне ядро ансамблю – ротонда з пам'ятником княгині Марії Несвицької.

Таблиця

Приклади історизму в архітектурному образі будівель XXI ст. у м. Рівне

Житлові будинки	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Клима Савури, 8</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Олени Теліги, 27</p> </div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Київська, 19</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Буковинська, 3</p> </div> </div>
Готелі	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Академіка Грушевського, 13</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>вул. 16 Липня, 76</p> </div> </div>
Офісні центри	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Академіка Грушевського, 77</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Словацького, 4–6</p> </div> </div>
Комерційні будівлі	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Шкільна, 7</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>вул. Соборна, 99</p> </div> </div>

Архітектура історизму 2000–2020-х рр. у м. Рівному представлена

будівлями різного функціонального призначення (таблиця), зокрема офісними центрами (вул. Академіка Грушевського, 77; вул. Словацького, 4–7), будівлями комерційного призначення (вул. Шкільна, 7; вул. Соборна, 99), готелями («Централь», вул. 16 Липня, 7б; «Марлен», вул. Академіка Грушевського, 13), багатоквартирними житловими будинками (вул. Київська, 19; вул. Кліма Савура, 8; вул. Олени Теліги, 27; житловий комплекс «Гетьман Виговський», вул. Буковинська, 3 та ін).

Багатоквартирні житлові будинки, як відомо, нині становлять найбільшу частку серед новобудов Рівного. Значній їх кількості притаманні стилістичні риси історизму. Будинки середньої поверховості, як правило, мають більш насичені декором фасади, тоді як зі зростанням поверховості декор відповідно до масштабності будівлі спрощується. Прикладами будинків середньої поверховості 2000–2020-х рр., яким притаманний стиль історизму, є триповерховий будинок на вул. Кліма Савури, 8, фасад якого прикрашений декором з алюзіями брами – герба Рівного, та п'ятиповерховий будинок на вул. Олени Теліги, 27, з фасадом, декорованим ліпними орнаментами, карнизами, лиштвою довкола вікон.

Серед багатоповерхових житлових будинків, окрім згаданих вище будівель на вул. Соборній, що входять в ансамбль з пам'ятником Марії Несвицької, риси історизму притаманні ЖК «Гетьман Виговський». Десятиповерхові будинки житлового комплексу, збудованого в 2008–2016 рр. [9], містять на фасадах декоративні елементи – мотиви арки, горизонтальне членування карнизами. Увінчуються будинки трикутними та півциркульними фронтонами. Ще один взірєць багатоповерхового житлового будинку з елементами історизму, зведений в 2022–2023 рр., знаходиться за адресою вул. Київська, 19. Композиційне рішення десятиповерхової будівлі в цілому тяжіє до сучасного стилю, проте фасади оздоблені елементами, характерними для історизму, зокрема широкими карнизами, декоративними молдінгами тощо.

Іноді фасад житлового будинку, загалом збудованого в сучасному стилі, містить єдиний декоративний елемент історизму – як приклад, чотириповерховий клубний дім «Елегант» (вул. Кліма Савури, 15), на головному фасаді якого розміщено розетку з ліпниною зі стилізованою аббревіатурою назви – літерою «Е». Варто зауважити, що подібний підхід – поєднання сучасної архітектурної форми та декоративних елементів історизму, притаманний і для інших типів будівель. Іноді це продиктовано принципом контекстуалізму – наприклад, фрагменти фасаду торгового центру «Манхетен» (вул. Соборна, 112) прикрашені

пілястрами та лиштвою довкола вікон, що повторюють декор фасадів розташованого поряд готелю «Україна», збудованого в стилі радянського неоісторизму в 1950-х рр., та стилістику архітектурного декору ансамблю Театральної площі загалом.

Часто історизм застосовується в архітектурному рішенні готелів. Наприклад, для будівлі готелю «Марлен» (зведений на початку 2000-х рр.) характерні прояви історизму в морфологічному рішенні фасадів, без застосування декору. Характерні виступаючі об'єми на кутах будівлі та опорядження фасадів клінкерною цеглою в цілому можна трактувати як алюзію середньовічного замка.

Фасади готелю «Централь», збудованого в 2010-х, характеризуються насиченістю архітектурними деталями, властивою для історичних стилів – фронтонами, пілястрами, сандриками над вікнами тощо, що загалом формує класицистичний образ будівлі.

Приклади історизму в архітектурному образі офісних центрів – будівлі за адресою вул. Академіка Грушевського, 77, та вул. Словацького, 4–7, збудовані наприкінці 2000-х та на початку 2010-х відповідно. Обидві будівлі п'ятиповерхові, з симетричним рішенням головного фасаду, увінчані фронтонами.

Взірцями комерційних будівель початку ХХІ ст. з яскраво вираженими рисами історизму є будівлі за адресами вул. Шкільна, 7 та вул. Соборна, 99, розташовані в центрі Рівного. Фасади цих будівель насичені елементами з ліпниною, скульптурним декором.

Варто зауважити, фасади деяких перелічених вище будівель, з огляду на перенасиченість декором, нехарактерною для історизму композицією декору на фасаді або його неспіврозмірністю з будівлею загалом, втрачають риси історизму і стилістично тяжіють радше до кічу (інший варіант написання – кітч). Таке явище зумовлено як смаками замовника, так і наявними матеріалами для архітектурного декору, що особливо стосується будівель, споруджених у 2000-х роках. Подібні архітектурні об'єкти, як відомо, нині часто піддаються критиці, проте, варто зауважити, в деяких випадках таке стилістичне рішення може бути доречним у зв'язку з архітектурним контекстом середовища. Окрім того, кіч відображує смаки середнього класу, а його об'єкти характеризуються високим рівнем емоційної реакції, сприймаються «красивими» [10].

Висновки. Отже, архітектура історизму становить значну частину будівель, зведених у Рівному в 2000–2020-х рр., і відповідно відіграє важливу роль у формуванні архітектурного образу міста. Стилiстичні риси історизму в сучасній архітектурі м. Рівного присутні на трьох рівнях: архітектурного ансамблю (ансамбль з пам'ятником княгині Марії

Несвицької на вул. Соборній), окремої будівлі (житлові будинки – вул. Кліма Савури, 8, вул. Олени Теліги, 27 та ін.; готелі – вул. Кобзарська, 1, вул. 16 Липня, 7б, офісні центри – вул. Академіка Грушевського, 77, вул. Словацького, 4–7; та ін.), елементів декору (житлові будинки – вул. Київська, 19, вул. Кліма Савури, 15).

З однієї сторони, архітектурні об'єкти історизму часто стають предметом критики, особливо у випадку перенасиченості фасадів декором та тяжіння до кічу, з іншої – історизм вирішує проблему контекстуального поєднання нових будівель з існуючою історичною забудовою, зокрема в центральній частині Рівного.

1. Черкес Б. С. Традиція та ідентичність в новій українській архітектурі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура. Архітектура як відображення ідеології.* 2003. № 486. С. 71–91. 2. Черкес Б. С., Лінда С. М. Історизм в архітектурі незалежної України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2010. № 674. С. 114–132. 3. Лінда С. М., Юрик Я. М. Пошуки стилю в архітектурі сучасного багатоквартирного житла України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура.* 2007. № 585. С. 77–84. 4. Посацький Б. С. Формування міського культурного ландшафту (на прикладі міст Західної України на зламі ХХ–ХХІ ст). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2016. № 856. С. 97–105. 5. Jencks, Charles. *The language of post-modern architecture.* New York : Rizzoli, 1984. 6. Robert Venturi, Steven Izenour, Denise Scott Brown *Learning From Las Vegas The Forgotten Symbolism Of Architectural Form.* The MIT Press, 1977. 7. Рыбаков Ю. Л. Живая память корпусов. Рекламный проспект. Ровно : Облполиграфиздат, 1989. 8. Михайлишин О. Л., Луц В. Д. План міста Рівного. Яким він буде... *Архітектурна спадщина Волині.* 2020. № 7. С. 159–173. 9. Житловий комплекс «Гетьман Виговський». URL: https://evrobud.renome.ua/?us_portfolio=%d0%b6%d0%ba-%d0%b2%d0%b8%d0%b3%d0%be%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9 (дата звернення: 13.06.2024). 10. Гундорова Т. І., Кудрявцева К. П., Сюта Б. О. Кітч / Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=7117 (дата звернення: 13.06.2024).

REFERENCES:

1. Cherkes B. S. Tradytysii ta identychnist v novii ukrainskii arkhitekturi. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha».* Arkhitektura. *Arkhitektura yak vidobrazhennia ideolohii.* 2003. № 486. S. 71–91. 2. Cherkes B. S., Linda S. M. Istoryzm v arkhitekturi nezaleznoi Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha».* 2010. № 674. S. 114–132. 3. Linda S. M., Yuryk Ya. M. Poshuky styliu v arkhitekturi suchasnoho bahatokvartyrnoho zhytla Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha».* Arkhitektura. 2007.

№ 585. S. 77–84. **4.** Posatskyi B. S. Formuvannia miskoho kulturnoho landshaftu (na prykladi mist Zakhidnoi Ukrainy na zlami XX–XXI st). *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. 2016. № 856. S. 97–105. **5.** Jencks, Charles. The language of post-modern architecture. New York : Rizzoli, 1984. **6.** Robert Venturi, Steven Izenour, Denise Scott Brown Learning From Las Vegas The Forgotten Symbolism Of Architectural Form. The MIT Press, 1977. **7.** Rybakov Yu. L. Zhyvaia pamiat korpusov. Reklamnyi prospekt. Rovno : Oblpolyhrafyzdat, 1989. **8.** Mykhailyshyn O. L., Luts V. D. Plan mista Rivnoho. Yakym vin bude... *Arkhitekturna spadshchyna Volyni*. 2020. № 7. S. 159–173. **9.** Zhytlovyi kompleks «Hetman Vyhovskyi». URL: https://evrobud.renome.ua/?us_portfolio=%d0%b6%d0%ba-%d0%b2%d0%b8%d0%b3%d0%be%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9 (data zvernennia: 13.06.2024). **10.** Hundorova T. I., Kudriavtseva K. P., Siuta B. O. Kitch / Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=7117 (data zvernennia: 13.06.2024).

Isupova M. I., Ph.D. (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

HISTORICISM IN THE BUILDING ARCHITECTURAL IMAGE AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY (ON THE EXAMPLE OF RIVNE)

The article is devoted to the study of historicism in the architectural image of buildings of the 2000–2020 in Rivne. Historicism is a stable architectural trend during the years of independence of Ukraine, accordingly, in Rivne, a large part of new buildings contains historical styles stylistic elements.

After Ukraine gained independence, a change in the architectural and urban planning paradigm took place, as, firstly, the Soviet directives that controlled architectural processes disappeared, and secondly, there was a need to find a modern Ukrainian architectural identity. One of the reasons for the transformation of historicism into a stable architectural trend is the reaction to the laconic solution of construction Soviet modernism (1960–1980), as well as the presence of market demand for architectural objects with elements of historical styles.

The typology of historicism architecture of the 2000–2020 in Rivne is represented by office centers, commercial buildings, hotels, multi-apartment residential buildings. Also, a characteristic phenomenon is the change in the stylistic solution of existing

buildings facades during their reconstruction by using architectural details of historical styles.

Historicism in the architectural image of 21st century buildings in Rivne is presented on three levels: the ensemble, the building, individual decorative elements. Historicist architecture is generally characterized by symmetry in the decision of ensemble composition or the main building facade, as well as the use of decorative elements of order, arches, pediments, brackets, etc.

Often due to the oversaturation of facades with details, buildings of the 2000–2020 stylistically represent kitsch architecture. However, the variety of historicism manifestations creates an opportunity to implement contextualism principle and take into account the specifics of the existing architectural environment when constructing new buildings, which is especially relevant for the historical city center.

***Keywords:* historicism; contextualism; kitsch; architectural decor; architecture of the 21st century; Rivne.**